

анализ и синтез при обработке лингвистической, психологической, педагогической и методической литературы по исследуемой проблеме. Автором статьи анализируется проблема улучшения иноязычной коммуникативной компетенции взрослых, как главное условие повышения их конкурентоспособности на международном рынке труда, предоставление возможности адаптироваться к меняющимся условиям жизни. В результате анализа проблемы пришли к выводу о том, что действенными путями улучшения названной компетенции будет налаживание сотрудничества между преподавателями в качестве практического курса иностранного языка, так и других учебных дисциплин, систематического, научно обоснованного использования ИКТ-технологий, оживление академической мобильности, совершенствование процедуры сертификации знаний иностранных языков, совершенствование теоретико-методологических основ составления учебных программ, учебников, пособий по языку.

Ключевые слова: образование взрослых, образовательные цели, личные способности, учебные планы, дистанционное образование.

Стаття надійшла до редколегії 08.03.2019 р.

УДК 378.035:37]:39

НАЦІОНАЛЬНО-ОРІЄНТОВАНИЙ КОМПОНЕНТ ЗМІСТУ ОСВІТИ В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ

Іван Смолюк,

завідувач кафедри педагогіки, доктор педагогічних наук, професор
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна,

Вадим Смолюк,

кандидат педагогічних наук, доцент
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна,

DOI: <https://doi.org/10.29038/2415-8143-2019-01-65-70>

Мета дослідження. Стаття досліджує ті напрямки і принципи, які можуть бути використані в ході вирішення завдань з патріотичного виховання та формування особистості майбутнього українського вчителя в рамках його професійної підготовки. **Методи дослідження.** На підставі аналізу діяльності сучасних закладів вищої освіти обґрунтовано необхідність перегляду всього процесу професійної підготовки майбутнього педагога в аспекті його готовності до патріотичного виховання учнів. Встановлено, що змістовий компонент такої підготовки повинен визначатись з врахуванням того, що ми готуємо не вузького професіонала, а в значній мірі формуємо особистість майбутнього педагога і громадянина для якого багато в чому самоціллю повинен стати процес формування почуття національної самосвідомості і самоідентифікації зі своїм народом і культурою, адже при відсутності зазначених внутрішніх якостей і відповідного підґрунтя поступальний розвиток української держави і суспільства навряд чи можливий. **Результат.** В статті визначаються шляхи удосконалення змісту педагогічної освіти та загальної освіти в цілому, необхідності реалізації системного і комплексного підходу у розв'язанні проблеми національно-орієнтованого компонента змісту освіти в системі професійної підготовки вчителя.

Ключові слова: патріотизм, зміст освіти, національно-орієнтований зміст освіти, професійна підготовка.

Постановка проблеми у загальному вигляді та зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Педагог – одна з найважливіших професій сучасного суспільства. Саме вихователь, учитель є тим першим представником суспільства, який делегує в духовний світ особистості його (суспільства) наукові знання, світоглядні цінності, культуру. На сучасному етапі розвитку незалежної України можна виділити ряд чинників, що детермінують процес підготовки педагога. Найважливішими з них є історичні, соціально-економічні, соціально-політичні та географічні. Вони включають такі елементи системи педагогічної освіти: організацію й управління, систему закладів освіти, вимоги до контингенту викладачів і студентів, змісту підготовки, методів і форм роботи [2].

Останні десятиліття в українській громадській свідомості і на державному рівні відбуваються процеси, пов'язані з усвідомленням необхідності відтворення системи патріотичного виховання молоді. Стає очевидним, що сліпе копіювання західного способу життя і ментальності набуває в Україні спотворені форми, веде до забуття національних традицій і деградації нації. Всі ці процеси можуть призвести до зникнення українського народу як такого, розчинення його в іншому національному і соціокультурному середовищі, а також до втрати власної державності.

Усвідомлення цієї загрози породжує спроби зміни стану справ. При цьому постають такі серйозні питання: як і яким способом повинен виховуватися патріотизм? Які духовні, культурні та соціальні основи повинні бути закладені в фундамент системи патріотичного виховання підростаючого покоління?

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Очевидно, що педагогічне співтовариство є однією з тих сил, які мають прямий вплив на формування підростаючого покоління України. Від того, наскільки самі вчителі підготовлені до своєї професійної діяльності, наскільки вони горять любов'ю до своєї Батьківщини і намагаються прищепити цю любов своїм учням, залежить багато чого. Тому при формуванні системи патріотичного виховання ми повинні приділяти серйозну увагу роботі зі студентами педагогічних закладів освіти. У зв'язку з цим велику роль можуть відіграти поза аудиторні форми роботи, до яких належать екскурсії, тематичні свята, круглі столи, зустрічі з ветеранами національно-визвольних змагань та бойових дій з захисту територіальної цілісності і незалежності України. При цьому не слід забувати, що основну частку часу студента займає навчальна діяльність, а тому вибір напрямку і змісту освіти майбутніх вчителів визначає результати даної роботи в найбільшій мірі. Серйозною проблемою, на наше переконання, є те, що сучасні методи патріотичного виховання, що застосовуються, в першу чергу, чиновниками, багато в чому аналогічні суто волонтаристським і «казенним» методам дії функціонерів радянської епохи. Все зводиться до проведення масових заходів, різних акцій, обов'язкової участі студентів у таких акціях, підготовці звітів. Подібні форми роботи навряд чи можуть дати позитивні результати. Крім простого переліку тих чи інших проведених заходів має докорінно змінитися підхід до цієї проблеми. Суть патріотизму розкрито у працях Г. Ващенко, І. Огієнка, С. Русової, Г. Сковороди, В. Сухомлинського, К. Ушинського та ін. Сучасні підходи до здійснення патріотичного виховання знайшли своє відображення в працях О. Вишневецького, П. Ігнатенка, Т. Завгородньої, П. Кононенка, Н. Косаревої, Л. Крицької, В. Кузя, М. Стельмаховича, Б. Ступарика та ін. [4, с. 78-82].

О. Вишневецький виділяє три різновидності патріотизму [1, с. 290]. *Етнічний патріотизм*, що ґрунтується на почутті власної причетності до свого народу, на любові до рідної культури, до власної історії. Цей патріотизм започатковується природою як відчуття родово-видових ознак народу, що є вродженими. Ці ознаки розвиваються повноцінно, якщо дитина виростає у національно свідомій і національно орієнтованій сім'ї.

У цьому сенсі неабияке значення має вивчення рідної мови, власної історії, літератури, українознавства, українського мистецтва, рідних звичаїв.

Територіальний патріотизм – ґрунтується на любові до того місця на землі, до місцевості, ландшафту, клімату, де людина народилася. На думку Г. Ващенко, є всі підстави вважати, що любов до рідного краю, в першу чергу, ґрунтується на ранніх дитячих переживаннях, захопленнях. Для людини рідним стає все те, що вона сприймає найперше, найраніше.

У 1935 році, виступаючи на Першому українському педагогічному конгресі, В. Пачовський підкреслював велике значення вивчення географії в школі як чинника виховання територіального патріотизму. Цей предмет покликаний сприяти зародженню «свідомості своєї території». На його думку, дитина змалечку повинна пов'язувати себе містичними узами з рідною землею [3]. Відомо також, що і К. Ушинський, настоюючи на необхідності спрямовувати школу «до народності», серед головних чинників тут поруч з мовою називає географію і навіть ставить її вище історії [5, с. 223].

Державницький патріотизм орієнтований на те, що остаточною метою нації є побудова власної держави – її державне самовизначення, то головною метою виховання є розвиток у наших дітях державницького світогляду і державницького почуття – того вищого патріотизму, який ґрунтується на державній ідеології і пов'язується з поняттям громадянськості.

Державницький патріотизм пом'якшує і згладжує не тільки природні міжетнічні протиріччя, але й тертя, пов'язані з майновим станом окремих людей. Він має об'єднувальну силу.

Цілком очевидно, що в Україні любов до Батьківщини, її минулого і сучасного повинна формуватися на найглибших національних духовних і культурних засадах, що є ключовими принципами становлення української цивілізації. Дана тема становить велике дослідне поле і є предметом самостійного вивчення.

Ми ставимо перед собою дещо вужчу **мету**, зокрема, прагнемо зупинитися на такому необхідному аспекті успішного вирішення завдання з формування системи патріотичного виховання, як впровадження національно-орієнтованого змісту освіти в систему професійної підготовки вчителя.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз діяльності сучасних закладів вищої освіти вказує на необхідність перегляду всього процесу професійної підготовки майбутнього педагога в даному виховному аспекті. Необхідно пам'ятати, що ми готуємо не вузького професіонала, а в значній мірі формуємо особистість майбутнього педагога і громадянина. Багато в чому самоціллю повинен стати процес формування у молодій людини почуття національної самосвідомості і самоідентифікації зі своїм народом і культурою. При відсутності даних внутрішніх якостей і підвалин, поступальний розвиток української держави і суспільства навряд чи можливий.

Слід зазначити, що зміст педагогічної освіти (як і загальної освіти в цілому) не відповідає цьому завданню. Сам системний і комплексний підхід до зазначених питань в сучасній педагогічній практиці відсутній. Освітні стандарти і програми навчальних дисциплін в цьому відношенні «безликі». Навіть ті навчальні дисципліни, які можуть стати ключовими у вирішенні зазначених проблем, а саме історія України, філософія, культурологія, українська мова, вилучені з стандартів освіти, а у випадку включення їх у якості елективних курсів, зміст програм, та й напрямки викладання не орієнтовані на розв'язання задач патріотичного виховання. У вузівській підготовці акцент робиться, в першу чергу, на наукові основи викладання. Ми навчаємо студентів навичкам самостійної роботи, аналізу літератури, логічних висновків, що, безумовно, необхідно. При цьому змістовний компонент часто відходить на другий план.

Не слід забувати, що студенти повинні не тільки бути ерудованими людьми, знати велику кількість термінів, вміти зіставляти факти і події. Майбутньому педагогу необхідно вміти показати самобутність і унікальність національної історії та культури. Важливо пробудити в ньому почуття гордості за рідну культуру, історію, славні діяння предків, власну національну неповторність. Як показує досвід роботи з різними категоріями студентів педагогічних спеціальностей, мотивація до навчання підвищується в значній мірі, коли мова заходить про ті предмети (починаючи з побуту і закінчуючи філософськими ідеями), які в Україні абсолютно унікальні і неповторні, але, на жаль, невідомі більшості пересічних громадян. Навчальні посібники з згаданих вище курсів (особливо історико-філософської спрямованості) побудовані на певних штампах і багато в чому «містифікують» вітчизняну історію і культуру, витравлюючи зі змісту національний колорит і самобутність. Як і раніше у молодих людей є певна ущербність, невігластво і комплекс неповноцінності по відношенню до свого народу і культури.

Переконаність окремих педагогів в наявності цієї проблеми і їхнє бажання щось змінити не можуть кардинально вплинути на ситуацію в даному питанні. Підручники, програми, стандарти найближчим часом навряд чи зміняться на краще. При цьому ситуація в даній сфері вимагає змін вже зараз. Для вирішення поставленого завдання необхідні

моделювання та розробка зазначених напрямків і програм діяльності на рівні лабораторій, кафедр, факультетів, та закладів вищої освіти в цілому. Викладання всіх дисциплін (перш за все гуманітарного циклу, включаючи педагогіку, психологію і предметні методики) має здійснюватися в стрункій системі і вирішувати завдання, пов'язані з формуванням у майбутнього педагога національної самосвідомості. Навіть спираючись на сучасні освітні стандарти, можна приділяти увагу в освітньому процесі тим напрямкам і формам роботи, які сприяють формуванню здорового, повноцінного і стійкого національного почуття.

У педагогічному середовищі і суспільстві в цілому є спотворене уявлення про поняття національного почуття і гідності. Більшість міркувань на дану тему отримують «ярлик» націоналізму (хоча це поняття є нормою і однією з умов існування нації, так як сам термін не носить негативної забарвлення), шовінізму, фашизму і нетерпимості. Особливо болісно це проявляється, коли мова заходить про почуття українського народу, який становить понад 80% населення країни. У результаті склалося таке становище справ, при якому під приводом дотримання прав меншості ущемляється і обмежується в правах на власну самобутність державотворча більшість.

Історичні факти підтверджують, що саме сили і таланти українського народу дозволили створити самобутню цивілізацію, де могли гармонійно уживатися різні народності. Причому вся ця складна національна і соціальна система могла функціонувати лише при наявності самобутніх сполучних зв'язків, якими жив український народ. До них, в першу чергу, належали православна віра, рідна мова, общинний уклад життя, глибока любов до рідної землі, державницька свідомість, майже сакральне значення сім'ї, органічна єдність з природою. Багато що з цього способу мислення і укладу життя не тільки відсутнє в даний час, але й фактично витравлене з того змісту освіти, який пропонується сучасній українській молоді. Повертаючись до питання про запровадження національно-орієнтованого змісту освіти в систему підготовки вчителя, необхідно відзначити велику роль не тільки вже перерахованих навчальних дисциплін, а й спецкурсів і факультативів, пропонованих студентам. В даному питанні заклад освіти і його структурні підрозділи мають можливість серйозно вплинути на розв'язання розглянутих проблем. Безумовно, студентам педагогічних закладів вищої освіти необхідні такі спецкурси, які розширюють їх професійні знання і формують їхню педагогічну майстерність, але ця діяльність може бути поєднана з формуванням почуття патріотизму та національної самосвідомості. Дана обставина стосується повною мірою і тематики рефератів, курсових і дипломних робіт, пропонованої студентам. У процесі створення письмових робіт студенти можуть проявити власний дослідницький інтерес, який дозволить набагато глибше вплинути на духовність майбутнього педагога, ніж інформація, що отримується в ході навчальних занять. Все це в сукупності повинно відкривати для студентів той величезний і багатоликий світ, який створює традиційна вітчизняна культура, а також історія нашого народу і держави. Крім того, розробка і публікація програм, навчальних посібників, методичних рекомендацій, в тому числі і з обов'язкових навчальних дисциплін, орієнтованих на національно-патріотичний зміст, може сприяти розширенню масштабу реальної діяльності з виходом її на державний рівень. При цьому важливим є те, що з'являється можливість стимулювання студентів до подальшого розширення своїх знань і реалізації інтересу в даній галузі.

В сучасних умовах, коли фактично все: і засоби масової інформації, і криміналізація суспільства, і експансія західного способу життя, і соціально-економічна ситуація в країні в цілому – не сприяє тому, щоб подібні почуття і переконання формувалися в молодіжному середовищі, вкрай важко реалізовувати позначені напрямки діяльності. Тим не менше, використання в тому числі і можливостей освітнього процесу робить цілком досяжним зміну стану справ в цій сфері на краще. В ході підготовки українського вчителя об'єктивно існують як певні переваги, так і додаткові труднощі у вирішенні даного питання. З одного боку, Україна – країна багатой історико-культурної спадщини. Студентам доступні музеї, бібліотеки, пам'ятки архітектури. З іншого боку, в Україні посилюється вплив окремих держав-сусідів, що не сприяє формуванню нормального національного почуття. Крім того, багатонаціональний

склад населення України зараз ускладнює вирішення зазначеної проблеми. Зберігаючи повагу та толерантність до інших народів і культур, при виборі змісту освіти, необхідно враховувати, що наша країна має свої самобутні історико-культурні особливості.

Висновок з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. На підставі аналізу діяльності сучасних закладів вищої освіти приходимо до висновку про необхідність перегляду всього процесу професійної підготовки майбутнього педагога в аспекті формування національної самосвідомості та громадянськості, готовності до патріотичного виховання учнів. Ми не намагалися вибудувати модель або програму подібної діяльності, а лише прагнули сформулювати ті напрямки і принципи, які можуть бути використані в ході вирішення завдань з патріотичного виховання та формування особистості майбутнього українського вчителя в межах його професійної підготовки.

Джерела та література

1. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки. Посібник для студентів вищих навчальних закладів. Видання друге, доопрацьоване і доповнене. Дрогобич: Коло, 2006. – 608 с.
2. Концепція розвитку педагогічної освіти: затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 1 липня 2018 р. № 776.
3. Перший український педагогічний конгрес. 1935. – Львів: накладом товариства «Рідна школа», 1938.
4. Смолюк І., Смолюк В. Система освіти України й патріотичне виховання молоді. Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Педагогічні науки. – 2013. - №8 (257). – С. 78-82.
5. Ушинський К. Твори в шести томах. – К.: Радянська школа, Т.2., 223с.

References

1. Vyshnevskiy O. Teoretychni osnovy suchasnoi ukrainkoï pedahohiky. Posibnyk dlia studentiv vyshchikh navchalnykh zakladiv. Vydannia druhe, doopratsovane i dopovnene. Drohobych: Kolo, 2006. – 608 s.
2. Kontsepsiia rozvytku pedahohichnoi osvity: zatverdzheno nakazom Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 1 lypnia 2018 r. № 776.
3. Pershyi ukrainskyi pedahohichnyi konhres. 1935. – Lviv: nakladom tovarystva «Ridna shkola», 1938.
4. Smoliuk I., Smoliuk V. Systema osvity Ukrainy y patriotychne vykhovannia molodi. Naukovyi visnyk Skhidnoevropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky. Pedahohichni nauky. – 2013. - №8 (257). – S. 78-82.
5. Ushynskiy K. Tvory v shesty tomakh. – K.: Radianska shkola, T.2., 223s.

Иван Смолюк, Вадим Смолюк. Национально-ориентированный компонент содержания образования в системе профессиональной подготовки учителя. Цель исследования. *Статья исследует те направления и принципы, которые могут быть использованы в ходе решения задач по патриотическому воспитанию и формированию личности будущего украинского учителя в рамках его профессиональной подготовки. Методы исследования.* На основании анализа деятельности современных высших учебных заведений обоснована необходимость пересмотра всего процесса профессиональной подготовки будущего педагога в аспекте его готовности к патриотическому воспитанию учащихся. Установлено, что содержательный компонент такой подготовки должен определяться с учетом того, что мы готовим не узкого профессионала, а в значительной степени формируем личность будущего педагога и гражданина для которого во многом самоцелью должен стать процесс формирования чувства национального самосознания и самоидентификации со своим народом и культурой, ведь при отсутствии указанных внутренних качеств и соответствующего основания поступательное развитие украинского государства и общества вряд ли возможно. **Результат.** В статье определяются пути совершенствования содержания педагогического образования и общего образования в целом, необходимости реализации системного и комплексного подхода в решении проблемы национально-ориентированного компонента содержания образования в системе профессиональной подготовки учителя.

Ключевые слова: патриотизм, содержание образования, национально-ориентированное содержание образования, профессиональная подготовка.

Ivan Smoliuk, Vadim Smoliuk. The national-oriented component of content of education in the system of teacher professional training. The purpose of the study. *The article explores those trends and principles that can be used in solving the tasks of patriotic education and the formation of the personality of the future Ukrainian teacher within the framework of his professional training. Research methods.* On the basis of the analysis of the activity of modern higher educational institutions the necessity of reviewing the entire process of professional training of the future teacher in the aspect of his readiness for patriotic education of students is substantiated. It is established that the content component of such training should be determined by taking into account that we are preparing not a narrow professional, but, in a large extent, are forming the personality of the future teacher and citizen, for whom the process of forming a sense of national self-awareness and self-identification with their people and culture should become a goal

in many respects, because in the absence of the indicated internal qualities and the corresponding ground, the progressive development of the Ukrainian state and society is unlikely possible. Result. The article defines ways of improving the content of pedagogical education and general education in general, the need for a systematic and comprehensive approach to solving the problem of the nationally-oriented component of the content of education in the system of teacher professional training.

Keywords: *patriotism, the content of education, national-oriented content of education, professional training.*

Стаття надійшла до редколегії 02.03.2019 р.

УДК51:159.955-057.874

ДО ПИТАННЯ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ СТУДЕНТІВ ПРИ ВИВЧЕННІ МАТЕМАТИКИ

Ольга Швай,

кандидат педагогічних наук, доцент,

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк, Україна,
Shvai.Olga@gmail.com

DOI: <https://doi.org/10.29038/2415-8143-2019-01-70-77>

Актуальність теми дослідження. Стаття присвячена актуальній проблемі формування критичного мислення студентів. Наголошується на важливості розвитку критичного мислення студентів для підготовки високоосвічених, конкурентоспроможних на ринку праці спеціалістів. **Мета і методи дослідження.** Метою статті є обґрунтування методичних прийомів формування критичного мислення студентів за допомогою сучасного підручника математики. Методи дослідження – аналіз навчально-методичної літератури в контексті дослідження; вивчення та узагальнення передового педагогічного і власного досвіду роботи вищої. Апробація запропонованих методичних прийомів здійснювалася із застосуванням методів організації педагогічного експерименту в реальних умовах освітнього процесу факультету інформаційних систем фізики та математики СНУ імені Лесі Українки. Оцінювання навчальних досягнень студентів здійснювалося за допомогою методів педагогічного спостереження, анкетування та діагностичних завдань.

Результати роботи та ключові висновки. Здійснено термінологічний аналіз поняття «критичнемислення». Окреслено якість та уміння, які необхідно розвивати у студентів для вироблення у них критичного мислення. Увагу акцентовано на тому, що навчальні дисципліни, які читаються на першому курсі, повинні бути не лише джерелом навчальних відомостей, але й засобом формування критичного мислення студентів. Виділено деякі методичні прийоми, які допомагають цілеспрямовано формувати у студентів потреби і мотиви самоаналізу навчальної діяльності. Показано, що сучасні підручники (посібники) повинні стимулювати студентів до активного мислення через відбір змісту навчального матеріалу (системність, новизна, наукова і практична цінність, зв'язок із сучасністю) та через їх структуру. Зазначено, що активізувати мислення студентів можна за допомогою демонстрації правильних розумових і практичних дій; фрагментів навчального матеріалу, які стимулюють студентів до осмислення міркувань з різних кутів зору; коментарів і позначок, що орієнтують студентів у логіці розгортання доведень. Встановлено, що підручник, який містить достатню кількість вправ та задач для самостійного розв'язання, розширює можливості індивідуалізації навчання. При цьому важливим є варіативний добір задач (різні рівні складності; повна, надлишкова, неповна інформація; практично-орієнтовані завдання тощо).

Ключові слова: мислення, критичне мислення, підручник.

Постановка проблеми. В умовах модернізації вищої освіти гостро постала проблема підготовки високоосвічених, конкурентоспроможних на ринку праці спеціалістів, здатних до постійного особистісного становлення, творчого використання здобутих знань, інноваційної діяльності. Важливою умовою підготовки таких фахівців є системна та наполеглива робота викладачів по формуванню студентів критичного мислення.

Аналіз наукових публікацій з проблеми дослідження. Мислення – це процес опосередкованого та узагальненого відображення людиною предметів та явищ об'єктивної дійсності в їх істотних зв'язках та відношеннях. Воно є складним психологічним і соціально-історичним феноменом, предметом багатьох міждисциплінарних досліджень.

Філософія трактує мислення як соціально зумовлений процес, якість якого змінюється під час розвитку.